

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Κ. ΒΑΣΙΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΥΡΑΣΙΑ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΜΕΤΑ JOHN RAWLS

ΤΙΤΛΟΣ: *Φιλοσοφία μετά John Rawls*

TITLE: *Philosophy after John Rawls*

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Φίλιππος Κ. Βασιλόγιαννης

AUTHOR: Philippos C. Vassiloyannis

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Μιχάλης Κατσιμίτσης

PROOF: Michalis Katsimitsis

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: Νοέμβριος, 2021

1st EDITION: November, 2021

ISBN: 978-618-5439-35-4

Copyright: © Φίλιππος Κ. Βασιλόγιαννης/Philippos C. Vassiloyannis
και Εκδόσεις Ευρασία (Eurasia Publications – An imprint of Eurasia 1618 lc)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ: Τζων Ρωλς, δικαιοσύνη, μεταηθική,
επιστήμη του δικαίου, βιοηθική

BIBLIOGRAPHICAL REFERENCES: John Rawls, justice, metaethics,
jurisprudence, bioethics

Με την επιφύλαξη για την άσκηση κάθε νόμιμου δικαιώματος. Απαγορεύεται
οποιασδήποτε μορφής αντιγραφή ή αναπαραγωγή μέρους ή όλου
του βιβλίου χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη και του συγγραφέα.
All rights reserved. No part of this book may be reprinted, reproduced or utilized
in any form without written permission from the publisher and the author.

Εκδόσεις Ευρασία

Ομήρου 47, 10672 Αθήνα

Τηλ.: 210 3614968, Φαξ: 210 3613581

Email: info@eurasiabooks.gr

www.eurasiabooks.gr

Eurasia Publications

47 Omirou Street, 10672 Athens, Greece

Tel.: +30 210 3614968, Fax: +30 210 3613581

Email: info@eurasiabooks.gr

www.eurasiabooks.gr

Φίλιππος Κ. Βασιλόγιαννης

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΜΕΤΑ JOHN RAWLS

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΥΡΑΣΙΑ

Στη μνήμη
του Κωνσταντίνου Φ. Βασιλόγιαννη
(29.2.1936 - 14.11.1968)

Ενστάσεις... πρέπει να διατυπώνονται με προσοχή,
γιατί ενδεχομένως μας λένε μονάχα κάτι που ήδη ξέρουμε,
ότι δηλαδή η θεωρία μας κάπου σφάλλει... Όλες οι θεωρίες
σφάλλουν κάπου... Το αληθινό... ερώτημα είναι ποια [άποψη]...
αποτελεί την καλύτερη προσέγγιση συνολικά.

John Rawls*

* *Θεωρία της δικαιοσύνης*, μετάφραση Βασίλη Βουτσάκη, Φιλήμονος Παιονίδη, Κωνσταντίνου Παπαγεωργίου, Νίκου Στυλιανίδη, Ανδρέα Τάκη και του γράφοντος (Αθήνα: Πόλις, 2001), σ. 83.

Προλογικό σημείωμα

Η κυκλοφορία του ανά χείρας βιβλίου συμπίπτει με την εκατονταετηρίδα της γέννησης του John Rawls (1921) και, συγχρόνως, με την πεντηκονταετηρίδα της έκδοσης της μνημειώδους πραγματείας του, *A Theory of Justice* (1971) (επίσης, με την εικοσαετηρίδα της κυκλοφορίας της ελληνικής μετάφρασής της [2001]). Η έκδοση της *Θεωρίας* αποτέλεσε, οπωσδήποτε για την ιστορία της πολιτικής φιλοσοφίας, το εκδοτικό γεγονός τουλάχιστον του 20ού αιώνα. Η πραγματεία φιλοσοφικά είναι ακόμη αγέραστη (κάθε άλλο παρά σύνηθες)· επειδή μάλιστα σε καμία σελίδα της δεν αρθρώνεται κάποια περιττή ή δήθεν (δογματική) τελευταία λέξη, έκτοτε βρίσκεται σχεδόν εξ ολοκλήρου πάντοτε στο επίκεντρο της κρίσιμης φιλοσοφικής έρευνας. Όπως έχει επισημανθεί από εξέχοντα μαθητή του Rawls, λόγω του διαδοχικού χαρακτήρα της δυτικής πολιτικής φιλοσοφίας που δημιουργεί την ανάγκη για εμβληματικές προσωπικότητες (πρωτίστως έρχονται, κατά χρονολογική σειρά, οι κορυφαιοί της παράδοσης του κοινωνικού συμβολαίου κατά τον 17ο και τον 18ο αιώνα), ο πατέρας της πραγματείας αβίαστα μάλλον θα επιβιώσει των επόμενων αιώνων. Σε ποιους άλλους σύγχρονους φιλοσόφους θα διακινδύνευε να στοιχηματίσει κανείς;

Ο τίτλος του βιβλίου δηλώνει μεν απλώς την οπτική γωνία του συγγραφέα του· θα μπορούσε όμως εκ των υστέρων βάσιμα να εκληφθεί και ως μια διακριτή κριτική συμβολή του ιδίου στον εν λόγω (οφειλόμενο) φιλοσοφικό και εκδοτικό εορτασμό. Το βασικό κείμενο της έκδοσης αποτελεί η προφορική εισήγησή του, «Πολιτική φιλοσοφία μετά τον John Rawls», επεξεργασμένη σε γραπτή μορφή, στο (κλειστό) Σεμινάριο Πολιτικής Φιλοσοφίας υπό τη διεύθυνση των Νικόλα Βρούσαλη και Χάρη Πλατανάκη (στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών), κατά την πρώτη συνάντηση διδασκόντων την 20.4.2019.

Για να σχηματίσει ο αναγνώστης πληρέστερη αντίληψη για την επιχειρηματολογία του συγγραφέα, κρίθηκε σκόπιμο να συνοδευτεί η εδώ εκδιδόμενη εισήγηση με πέντε πρόσφατες βιβλιοκριτικές του (οι

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

προδημοσιευμένες με βελτιώσεις και προσθήκες του ιδίου ή με μερικές αναγκαίες, κατά την κρίση του, προσαρμογές): οι τρεις πρώτες αφορούν κυρίως ζητήματα, ούτως ειπείν, στοιχειολογίας μιας θεωρίας της δικαιοσύνης, με αφορμή την ελληνική μετάφραση δύο σημαντικών βιβλίων, του Amartya Sen και του G. E. Cohen, καθώς και μιας ίσως ανατρεπτικής διάλεξης της Christine M. Korsgaard, μαθήτριας και αυτής του Rawls, οι δύο επόμενες ζητήματα μάλλον μεθοδολογικά· η τέταρτη έχει ως αντικείμενο έναν συλλογικό τόμο προς τιμήν του Παντελή Μπασάκου και η πέμπτη τη σπουδαία πραγματεία του Παύλου Σούρα, *Δίκαιο και δικανική κρίση*. Η έκδοση συμπληρώνεται με δύο ακόμη κείμενα του συγγραφέα: το δεύτερο (ένα περίγραμμα) με επίκεντρο ένα πολύ ανθεκτικό αντιπαράδειγμα πολιτικής και δικαϊκής θεωρίας που χαρακτηρίζει ιδεοτυπικά τον παρατεταμένο, κατά την περιεκτική έκφρασή του, (και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο δηλαδή) γερμανικό πνευματικό μεσοπόλεμο· το πρώτο με θέμα, στο ίδιο ετεροχρονισμένο πλαίσιο, προκαταρκτικά ζητήματα ιδίως της αντικειμενικότητας και της θεμελίωσης των ηθικών και πολιτικών κρίσεων με επίκεντρο, φιλοσοφικά μιλώντας, τη μεταθητική σκέψη του Παναγιώτη Κονδύλη (πρόκειται για προδημοσίευση από τα πρακτικά ενός σχετικού επιστημονικού συνεδρίου). Το δεύτερο κείμενο αποδεικνύεται ιδιαίτερα κρίσιμο για τη θεσμική επικαιρότητα διεθνώς (ο συγγραφέας, ενώ ολοκλήρωνε το χειρόγραφο του, καλώς ενέδωσε, προς ιδιαίτερη –εκτιμώ– ικανοποίηση του αναγνώστη, στον πειρασμό ενός ενδεικτικού έμμεσου σχολιασμού της παράλληλα προς τις θεωρητικές αναπτύξεις κάποιων θεματικών του): πρόκειται και για τα ηθικοπολιτικά (και συνταγματικά) ζητήματα της τρέχουσας πανδημίας. Τα ζητήματα αυτά συναποτελούν την κριτική περιπτωσιολογία με την οποία ολοκληρώνεται το κύριο μέρος του βιβλίου.

Το συγγραφικό εγχείρημα εντάσσεται γενεαλογικά, από *μεταθητική* οπτική γωνία, στη σύγχρονη στροφή προς την *κανονιστικότητα* (*normativity*) ή τους λόγους *προς το πράττειν* (*reasons for action*), και από την οπτική γωνία μιας *θεωρίας δικαιοσύνης*, ομοίως σε μια στροφή προς την προβληματική της *μη* διανεμητικής (ή διορθωτικής) δικαιοσύνης. Η παρούσα έκδοση είναι όμως, κατά κάποιον τρόπο, η συνέχεια (και εμβάθυνση) ενός ευρύτερου προβληματισμού του συγγρα-

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

φέα, εκτός των αυστηρά ακαδημαϊκών τειχών, που ως εκδοτική του αφετηρία είχε τις μελέτες του με τίτλο: *Το μίσος για τη φιλελεύθερη δημοκρατία*, οι οποίες κυκλοφόρησαν το έτος 2019. Αντί επιλόγου στο παρόν βιβλίο, ο ίδιος, θέλοντας να επισημάνει τη συνύφανσή τους, έχει επιλέξει ένα κάπως άτακτο υστερόγραφο στο προηγούμενο, οπωσδήποτε όμως συμβατό με την εκφραστική ελευθεριότητα του ζωηρού δημοκρατικού πνεύματος που πρέπει να χαρακτηρίζει –και κατά τη γνώμη μου– την πραγμάτευση μιας τέτοιας κοινής θεματολογίας: όχι πάντως ένα εγκώμιο στο φλύαρο φιλελεύθερο και δημοκρατικό καφέ.

Αθήνα, Ιανουάριος 2021
Φαίδων Γ. Λ. Κυδωνιάτης

Περιεχόμενα

I. ΘΕΩΡΙΑ

Φιλοσοφία μετά τη *Θεωρία της δικαιοσύνης* 17

II. ΑΛΛΟΙ ΝΟΕΣ

Ιδέες της δικαιοσύνης. 83

Αν δεν φθονείς τον πλούτο των άλλων,
γιατί θέλεις την ισότητα; 102

Πρόσωπα και άλλα ζώα 125

Ένα ακόμη αντίδωρο 138

Μια φιλοσοφική αναθεώρηση
της μεθοδολογίας του δικαίου. 160

III. ΠΑΡΑΤΕΤΑΜΕΝΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΣ

Περιγραφική θεωρία της απόφασης
και μεταθική. 185

Ένα αντιπαράδειγμα επιστήμης, φιλοσοφίας
και μεθοδολογίας του δικαίου. 212

IV. ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΑ

Ηθικοπολιτικά μιας πανδημίας. 267

Αντί επιλόγου: εγκώμιο του φιλελεύθερου
και δημοκρατικού μπαρ· ένα υστερόγραφο
στο *Μίσος για τη φιλελεύθερη δημοκρατία* 299

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΟΣΩΠΩΝ 309

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ 315

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

- Αβραάμ, 27, 76
 Αγάπιος Ιερομόναχος, 297
 Adorno, Theodor, 284, 296, 297
 Agamben, Giorgio, 282, 293 επ., 296
 Αισχίνης, 156
 Alexy, Robert, 157, 177, 181, 182, 234, 260 επ., 262
 Αλκιδάμας, 206, 211
 Althusser, Louis, 102, 210
 Ανασιάδης, Γρηγόρης, 259
 Ανδρουλάκης, Νικόλαος Κ., 236, 237, 261, 287, 288, 296,
 Ancombe, G. E. M., 207, 211
 Apel, Karl-Otto, 78, 96, 143, 205, 211
 Αποστολίδης, Ρένος Ηρ., 306
 Appiah, Kwame Anthony, 77
 Αραβαντινός, Ιωάννης Π., 79, 222 επ., 258
 Arendt, Hannah, 257
 Αριστείδης, 156
 Αριστοτέλης, 18, 26, 35, 49, 63, 76 επ., 80, 101, 103, 125, 139, 142, 148, 149, 163, 181, 206, 211, 226
 Arneson, Richard, 43, 45, 78
 Arrow, Kenneth, 89
 Atkinson, A. B., 78
 Αυγουστίνος, Μητροπολίτης Γερμανίας, 280, 296
 Badinter, Robert, 302
 Βάμβας, Ν., 295
 Βανδώρος, Σωτήρης, 154
 Barak, Aharon, 262
 Barrett, Amy Coney, 56
 Barthes, Roland, 210
 Bartolus de Saxoferrato, 247
 Βασίλειος, Μέγας, 117 επ., 123
 Βέικος, Θεόφιλος, 258
 Βενιζέλος, Ελευθέριος, 252
 Bentham, Jeremy, 22, 31, 92, 128, 137
 Βέντης, Χαράλαμπος, 306
 Βιρβιδάκης, Στέλιος, 122, 154, 209, 210
 Βισίνσκυ, Αντρέι, 245, 262
 Blackburn, Simon, 167, 181, 182
 Blackstone, William, 247, 262
 Βλάχος, Γ. Κ., 261
 Böckenförde, Ernst-Wolfgang, 228, 246, 248, 262, 263
 Bodin, Jean, 206
 Βουτσάκης, Βασίλης, 137
 Brague, Rémi, 159
 Bramhall, John, 262
 Brandom, Robert, 146, 147, 158, 164, 181
 Breyer, Stephen Gerald, 234
 Βρούσαλης, Νικόλας, 122
 Buñuel, Louis, 299, 306
 Byrd, Sharon, 307
 Γιανναράς, Αναστάσιος, 158 επ.
 Γιανναράς, Χρήστος, 58, 80, 264
 Γιαννόπουλος, Κωνσταντίνος Γερ., 260
 Γιαννούλης, Γεώργιος Α., 261
 Γοργίας, 206
 Canaris, Claus-Wilhelm, 263
 Carnap, Rudolph, 166, 181
 Cassirer, Ernst, 256, 265
 Clarke, Samuel, 35
 Cohen, G. E., 12, 44, 62, 78, 102-124, 197
 Condorcet, Marquis de, 92, 158
 Δαγτόγλου, Π. Δ., 242, 261
 Dahm, Georg, 261
 Dancy, Jonathan, 264
 Darwall, Stephen, 78

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

- Deleuze, Gilles, 143, 157, 264
Derrida, Jacques, 137, 140, 156 επ., 213
Δημούλης, Δημήτρης, 182 επ.
Diamond, Cora, 137
Dreben, Burton, 76, 104, 122
Δρόσος, Γιάννης Ζ., 260
Dworkin, Ronald, 25, 44, 50, 51, 54, 55,
58, 69, 74, 76, 78, 79, 80, 81, 84, 88,
96, 97, 101, 120, 124, 132, 137, 146, 147,
158, 169, 181, 186, 193, 194, 210, 214,
215, 225, 226, 247, 262, 263
Dyzenhaus, David, 257, 258
- Eco, Umberto, 270, 295
Eilenberger, Wolfram, 265
Eleftheriadis, Pavlos, 263
Engisch, Karl, 182, 224, 258
Epps, Garrett, 258
- Ζήνων ο Κιτιεύς, 133
Ζουμπουλάκης, Σταύρος, 300, 306
- Fichte, Johann Gottlieb, 123
Finlay, George, 259
Finnis, John, 215, 257
Fodor, Jerry, 122
Foot, Philippa, 79
Forrester, Katrina, 75
Foster, Diana Greene, 55, 79
Foucault, Michel, 157, 226, 239, 258 επ.
Freeman, Samuel, 75, 100 επ., 107, 122,
123, 240, 263
Frege, Gottlob, 103, 166
- Gadamer, Hans Georg, 223, 258
Gališanka, Andrius, 75
Gardner, John, 100, 256
Geach, P. T., 166, 182
Geuss, Raymond, 99, 101, 213, 256
Gibbard, Allan, 181
Ginsburg, Ruth Bader, 56
Glover, Jonathan, 306
- Gödel, Kurt, 305, 307
Gramsci, Antonio, 84
Gray, John Chipman, 226, 258
Grimm, Dieter, 235, 261, 263
Grotius, Hugo, 61, 80, 118, 166, 247
Guattari, Félix, 264
Günther, Frieder, 260
Guyer, Paul, 159
- Habermas, Jürgen, 52, 78, 79, 91, 96,
143, 157, 213, 228, 239, 248, 256, 259,
263
Häberle, Peter, 259
Hägglund, Martin, 259
Hampton, Jean, 76
Harari, Yuval Noah, 137
Hare, R. M., 167, 182
Harman, Gilbert, 164, 181
Hart, H. L. A., 40, 78, 79, 264
Hayek, F. A., 224, 258
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich, 23,
61, 75, 80, 103, 105, 107, 113, 123, 166,
181, 213, 215, 237, 240, 261, 263
Heidegger, Martin, 34, 75, 77, 125, 136
επ., 222, 257 επ.
Heinrich, Michael, 108, 123
Henrich, Dieter, 151, 158
Hesse, Konrad, 261
Hirsch, Andrew von, 261
Hitler, Adolf, 212, 294, 301
Hobbes, Thomas, 35, 113, 148, 150, 156,
158, 171, 182, 215, 246, 262
Hohfeld, Wesley Newcomb, 58, 69, 80,
235, 288
Ηρόδοτος, 86, 101
Hruschka, Joachim, 307
Huber, Peter M., 246, 262
Huemer, Michael, 20, 76
Hume, David, 35, 198, 241
- Θεμιστοκλής, 156
Θεοδωρακόπουλος, Ιωάννης, 258

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

- Θουκυδίδης, 149
- Ιακώβου, Βίκυ, 145, 152
- Ιησούς Χριστός, 86
- Illetterati, Luca, 282, 296
- Ισαάκ Σύρος, Άγιος, 295, 297
- Jacobs, Lesley A., 79
- Jennings, Ivor, 253 επ., 264
- Jhering, Rudolph von, 176, 181, 243, 244, 262
- Jonsen, Albert R., 158
- Καβάφης, Κ. Π., 158
- Kain, Patrick, 136
- Κάλφας, Βασίλης, 149
- Kamm, F. M., 100, 101, 290, 291, 296
- Kant, Immanuel, 19, 26, 27, 35, 36, 40, 41, 42, 61, 67, 73, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 103, 105, 107, 116, 118, 121, 123, 124, 126, 132, 133, 134, 136, 137, 146, 150, 151, 153, 157, 158 επ., 183, 200, 210, 213, 241, 255, 260, 264 επ., 269, 277, 282, 293, 294 επ., 295, 296, 297, 306, 307
- Καρατζαφέρης, Γιώργος, 80
- Καρούζος, Νίκος, 306
- Κασιμάτης, Γιώργος, 231
- Kaufmann, Arthur, 146, 158
- Kelsen, Hans, 158, 210, 215, 216, 218, 226, 229 επ., 250, 252, 253, 258, 259, 260, 262, 263, 264
- Kennedy, Anthony, 55
- Kennett, Jeanette, 211
- Kersting, Wolfgang, 123
- Κικέρων, 139, 140, 150, 156
- Κιντή, Βάσω, 138, 151
- Kissinger, Henry, 296
- Kittay, Eva Feder, 137
- Klatt, Matthias, 260
- Κονδύλης, Παναγιώτης, 12, 185-211, 263 επ., 275
- Κοραής, Αδαμάντιος, 156
- Korsgaard, Christine M., 12, 36 επ., 39, 77, 125-137
- Koselleck, Reinhart, 142
- Κουζέλης, Γεράσιμος, 150
- Κουρίλας, Ευλόγιος, 264
- Κουτρούλης, Σπύρος, 210
- Kripke, Saul, 32, 175, 181, 258
- Κυδωνιάτης, Φαίδων Γ. Λ., 13
- Kumm, Mattias, 216, 257
- Κύρος, 95
- Kyritsis, Dimitris, 256
- Lacey, Nicola, 264
- Larenz, Karl, 171, 182, 263
- Larmore, Charles, 25, 37, 38, 43, 76, 77 επ., 79, 168
- Layoun, Mary, 258
- Le Roy Ladurie, Emmanuel, 296
- Leibniz, Gottfried Wilhelm, 36, 123
- Λένιν, Βλαδίμηρος, 195, 219, 257
- Letsas, George, 259
- Lincoln, Abraham, 99, 101
- Locke, John, 19, 118, 123
- Machiavelli, Niccolò, 212
- MacIntyre, Alasdair, 26, 76
- Mackie, J. L., 182
- Maistre, Joseph de, 215
- Mandle, Jon, 75
- Μάνεσης, Αριστόβουλος, 179, 181, 183, 231, 247, 257, 260, 261
- Marcic, René, 257
- Μαρκιανός, 226
- Μάρκος Αντώνιος, 139, 156
- Marcuse, Herbert, 256
- Marx, Karl, 92, 105, 107, 108, 123 επ., 124, 210, 267, 295, 301
- McDowell, John, 137
- McMahan, Jeff, 263
- Μεταξάς, Ιωάννης, 244
- Michelman, Frank I., 243, 262
- Mill, John Stuart, 18, 19, 21, 256

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

- Μιχαήλ Άγγελος, 27
Μολύβας, Γρηγόρης, 152
Moore, G. E., 35, 103, 165, 181
Morgenstern, Oscar, 307
Μοσχοβάκης, Νικόλαος Γ., 123
Mouffe, Chantal, 212 επ., 214, 256
Μπάλλα, Χλόη, 153
Μπασάκος, Παντελής, 12, 138-159
Μπερδιάγιεφ, Νικόλαος, 295, 297
Mulgan, Tim, 274, 295
Μυλωνόπουλος, Χρίστος Χ., 236, 261
Muñoz, Daniel, 296
Μωυσής, 17, 75
- Nagel, Thomas, 11, 50, 79, 84, 101, 121, 122, 123
Nash, John, 31
Nietzsche, Friedrich, 123, 150, 158, 204, 296
Νικόδημος Μοναχός, 297
Nipperdey, Hans Carl, 218, 257
Nozick, Robert, 21, 35, 44, 50, 62, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 90, 94, 105, 115, 121, 123, 137, 299, 307
Nussbaum, Martha C., 137
- Ξενοφών, 95, 101
Ξηροπαϊδης, Γιώργος, 96, 101
- Οικονομίδης, Βασίλειος, 243, 261 επ.
Olbrechts-Tyteca, Lucie, 157
Όμηρος, 20
- Παιονίδης, Φιλήμων, 131, 137
Παπαγεωργίου, Κωνσταντίνος Α., 77, 138, 152, 236, 261
Παπαγεωργίου, Φώτης, 142, 153
Παπαδοπούλου, Λίνα, 262
Παπανδρέου, Ανδρέας Α., 100
Παπαρρηγόπουλος, Π., 79
Παπασπύρου, Νίκος, 262
Parfit, Derek, 20, 35, 37, 38, 39, 40, 76, 77, 78, 123, 164, 165, 181, 199, 201, 210, 211, 254, 264, 286, 295 επ., 296
- Parijs, Philippe Van, 79
Parnet, Claire, 143
Παυλόπουλος, Προκόπιος, 250, 260
Παύλος, Απόστολος, 26, 41, 78
Περεζούς, Κώστας, 142
Perelman, Chaim, 144, 157, 245, 262
Περικλής, 156
Πλάτων, 17, 18, 26, 35, 40, 75, 103, 113, 149, 153, 204, 211
Piper, Adrian M. S., 75 επ.
Pogge, Thomas W., 124
Posner, Richard A., 75
Πούτιν, Βλαδίσμηρος, 213
Prantl, Heribert, 228, 259
Price, Richard, 35
Prichard, Harold Arthur, 264
Προκόπιος, 296 επ.
Πρωτοπαπά-Μαρνέλη, Μαρία, 153, 156
Puchta, Georg Friedrich, 243, 262
Putnam, Hilary, 17, 42, 78, 79, 175, 181, 205, 211
- Quine, W. V., 136
- Rachels, James, 181
Rachels, Stuart, 181
Radbruch, Gustav, 221 επ., 229, 254, 257, 259, 264
Ramus, Petrus, 159
Ράμφος, Στέλιος, 257
Rawls, John, 9, 11, 12, 17-81, 83, 84, 87, 88, 91, 92, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 130, 141, 148, 155, 157, 158, 159, 161, 165, 181, 182, 206, 211, 213, 227, 229, 231, 239, 240 επ., 248 επ., 249, 256, 259, 260, 261, 263, 273, 278, 283, 286, 295
Raz, Joseph, 78, 79, 169, 181, 182, 213, 226, 256

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

- Reidy, David A., 259 επ.
Reinach, Alfred, 229, 259
Renaut, Alain, 78
Ricoeur, Paul, 79
Rorty, Richard, 248, 263
Rousseau, Jean-Jacques, 19, 153, 158, 212
Ross, W. D., 35
Russell, Bertrand, 103
- Sandel, Michael J., 79, 85, 101
Σαρίπολος, Ν. Ν., 273, 295, 297
Savigny, Friedrich Carl von, 145, 147, 247, 262
Σβώλος, Α. Ι., 261
Scanlon, T. M., 47, 50, 78, 79, 80, 98, 137, 164, 181, 210, 262, 296
Scheffler, Samuel, 77, 81, 211
Scheler, Max, 55, 79, 223, 258
Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph (von), 123
Schleiermacher, Friedrich Daniel Ernst, 123
Schlink, Bernhard, 233, 260
Schmitt, Carl, 34, 77, 153, 158, 191, 209, 212, 213, 215, 216, 218, 226 επ., 228, 229, 248, 250, 252, 253, 257, 258, 259, 263, 264, 268, 275, 284, 295, 296
Schönfeld, Martin, 307
Schopenhauer, Arthur, 123, 306
Scruton, Roger, 214, 256
Searle, John, 254, 264
Σεμερτζάκης, Κωστής, 158
Sen, Amartya, 12, 43, 78, 83-101
Shoikhedbrod, Igor, 124
Sidgwick, Henry, 18, 35
Simmons, A. John, 81
Singer, Peter, 128, 130, 137
Σινιόσογλου, Νικήτας, 306
Sluga, Hans, 252 επ., 264
Smend, Rudolf, 229, 259
Smith, Adam, 86, 93
Σούρλας Παύλος, 12, 75, 80, 101, 155, 160-183, 211, 257, 260, 262, 263, 295
Specter, Matthew, 143, 157
Spinoza, Baruch, 26, 234, 281
Sraffa, Piero, 84
Stammler, Rudolf, 158
Stavropoulos, Nicos, 256 επ.
Steiner, George, 157
Steiner, Hillel, 106
Stevenson, Charles L, 181
Struck, Gerhard, 157
Sunstein, Cass, 225, 278, 296
- Τάκης, Ανδρέας, 263
Τασόπουλος, Γιάννης Α., 101, 155
Thoma, Richard, 242, 261
Thomas, Alan, 122
Thomson, Judith Jarvis, 50
Thompson, Michael, 307
Τοπάλη, Μαρία, 306
Toulmin, Stephen, 144, 152, 157, 158
Treves, Renato, 218, 257
Trumbo, Dalton, 131
Τσακυράκης, Σταύρος, 212, 247, 262
Τσάτσος, Κωνσταντίνος, 230, 231 επ., 233, 260
Τσου Εν Λάι, 18
Τσούνα, Βούλα, 154
- Unger, Peter, 290, 296
- Φαράκλας, Γιώργος, 274, 295, 306
Φιλιππίδης, Τηλέμαχος Γ., 264
Φλογαΐτης, Θεόδωρος Ν., 182
Vermeule, Adrian, 224 επ., 258
- Webber, Grégoire, 262
Weber, Max, 208, 211
Weinrib, Ernest J., 219, 257
Weinrib, Jacob, 263
Weinrib, Lorraine E, 219, 257
Weil, Simone, 98, 101
Weithman, Paul, 77

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

White, Roger, 123	Wolff, Christian, 36
Williams, Andrew, 124	Wolff, Jonathan, 20, 76, 275 επ., 296
Williams, Bernard, 21, 76, 79, 122, 137,
307	Wood, Allen, 107, 123, 159
Williams, John, 156	Wright, Crispin, 182
Windscheid, Bernard, 262	Χατζημωυσής, Αντώνης, 122
Wittgenstein, Ludwig, 20, 84, 100, 103,
132, 137, 140, 144, 253, 264, 294, 297	Young, J. Michael, 159

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

- αγάπη, 98, 119, 121, 124, 133, 153, 291
Άγιον Όρος, 252, 263 επ.
ακεραιότητα, 31 (σωματική και ψυχική· και 65, 69, 220 επ., 237, 246), 51 (ηθική· και 59, 62, 133, 155), 73 επ. (της αγοράς), 172 (της έννομης τάξης)
αλλοτριωπισκοπία, 35, 77, 135, 137, 277
αμβλώσεις, 22, 26, 39, 48 (Rawls· και 49, 79), 49, 50, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 60 (σεξουαλική ελευθερία), 63, 65, 80, 120, 155, 165, 166, 187, 193, 206, 207, 211 (Anscombe· και 207), 213, 215, 221 επ., 223, 225, 257, 261, 269, 301· και γάμος, 65· (συνταγματικό) δικαίωμα στην, 48, 49, 57, 60, 222, 225· Εκκλησία της Κύπρου, 223 (και 258)· *Life's Dominion* (Dworkin), 50, 80· και πατρότητα (ακούσια), 60, 65 (μητρότητα), 66, 120 – βλ. και *ανθρώπινη ζωή*
αμοιβαιότητα, 24, 45, 47, 49, 60, 61, 69, 87, 97, 113, 130, 132, 152, 251, 305
αναγωγισμός, 187, 194, 195, 197, 205, 209· κοινωνιοβιολογία, 195, 197, 210
αναλογία, 51, 60, 96, 134, 135, 146, 147, 162 (απαγόρευση), 237 επ., 240, 242, 299
αναλογικότητα (αρχή της), 144, 162, 174, 177, 216, 220, 227, 230 (και ενορασιακρατία), 233, 234 επ. (προστασία του *πυρήνα* του δικαιώματος· και 261), 236 (*τριτάμνα* των αστυνομικών οργάνων), 237, 238, 240, 244, 247, 260, 262, 267, 269, 272, 281, 284· και *αρχή της ενοχής*, 237, 238, 261· αυθαιρεσία (νομοθετική), 244, 273· στάθμιση (συμφερόντων ή/και αξιών), 97, 128, 146, 162, 174, 177, 178, 216, 220, 223, 224, 230, 233, 236, 239 (Habermas), 243, 244, 253, 261, 286, 287, 288, 292, 293 (Kant), 296 – βλ. και *δικαίωμα, ελευθερία, συνεπειοκρατία*
αναστοχαστική ισορροπία, 35, 42, 47, 50 επ., 52, 53, 57, 78, 79, 126, 131, 155, 173, 174, 244, 252, 270, 276 – βλ. και *δημοκρατική γνώση, κανονιστικότητα*
ανθρώπινη ζωή, εγγενής αξία της, 48, 54 επ. (έργο τέχνης), 57, 59 (υπερβατική), 60, 88, 96, 129, 130, 132 (επέκεινα του *βίου*), 146, 224, 236, 283, 288 – βλ. και *αμβλώσεις, αυτοκτονία, ευθανασία*
αντίρρηση συνείδησης, 56, 59, 277, 282 επ., 295
ανυπακοή, πολιτική, 59, 246, 282 επ., 295, 304
αξίες, αντικειμενικές, 145, 146, 228, 231, 232, 233, 239, 271, 272
αποφασιοκρατία, 41, 173, 177, 187, 228, 252, 253, 259· *περιγραφική θεωρία της απόφασης*, 185-211
ασυνέπεια, 154
αυθεντία, 23, 33, 34, 36, 37, 39, 78, 146, 149, 153, 169, 173, 279
αυτοκτονία, 52, 135, 282, 283, 296 – βλ. και *ευθανασία*
αυτονομία, 34, 36, 38 (της ηθικής), 59 (προσωπική· και 178, 220, 221, 233), 129 (ηθική της· και 225), 131, 132, 151, 239, 268, 285
αυτοσεβασμός, 23, 31, 57, 62, 115, 119, 124, 219, 243, 269 – βλ. και *δικαιοσύνη*

- Βαϊμάρη, Δημοκρατία της, Σύνταγμα της*, 95, 229, 231, 260
- βασανιστήρια, 42, 52 (σύμβαση), 134, 167, 168, 178, 198, 201, 243, 244
- βασιλικοί άνδρες, 232
- βλάβη, (φυσικό) καθήκον μη, 64, 67, 68, 69, 74, 87, 91, 119, 128, 148, 204, 216, 220 επ. (εμβρύου), 231 (ζημία), 238, 241, 274, 276, 280, 285, 286, 287, 288, 289, 291, 303, 305
- Βόρεια Μακεδονία, 256
- γάμος, 60, 61, 65, 80, 194
- Charlie Hebdo*, 214
- δημοκρατία, 158 (Schmitt), 273· αθηναϊκή, 149· αξιόμαχη, 216· διαβουλευτική, 47· διαδικαστική αντίληψη της, 90, 91 επ.· «ιδιοκτησιακή», 45, 46, 75· κοινοβουλευτική, 181, 229, 231, 294· πολυαρχία, 46, 213, 214· φιλελεύθερη, 13, 19, 22, 23, 24, 43, 46, 47 και 55 (και αρχή της πλειοψηφίας), 56 (διορισμός ανωτάτου δικαστή· και 302), 57, 59, 63, 72, 74, 75, 111 (εσωτερικευμένη καταπίεση), 113, 131 (ψήφος αποδήμων), 135, 136 (μίσος· και 155), 152, 153, 154, 155, 167, 171, 178, 213 επ., 219, 241 (και, π. χ., δικαίωμα του συνέρχεσθαι), 244, 248, 256 (και άρειο πνεύμα), 260, 269, 274, 279, 281, 282 (επιστήμη), 283, 300, 301, 306 – βλ. και *δημοκρατική γνώση*
- δημοκρατική γνώση, 42, 43, 45, 47, 51 (εξαναγκασμός), 52, 56, 57, 90, 154, 155, 181 – βλ. και *αναστοχαστική ισορροπία, δημοκρατία, κανονιστικότητα*: και [ηθική] επιχειρηματολογία
- δίκαιο, 22, 39, 41, 49, 52, 53, 55, 56, 69, 70, 71, 72, 79, 88, 135, 146, 147, 148, 150, 151 επ. (ρητορική), 157 επ., 161, 162, 163, 168 (κίνητρα), 169, 170 (κανόνες), 171, 172, 173, 174, 175 (κενά), 203, 210, 214, 215, 222, 223, 226, 227 (νομολογία· και 259), 243, 253, 254 (πεποίθηση), 274, 286, 292, 294· αρχές, 170, 236, 307 (τεκμήριο αθωότητας)· γλώσσα του, 73, 146· δημόσιο, 176, 218· *δικαιοκτησία*, 68, 70, 73, 217· διεθνές (πρβλ. *παγκόσμια δικαιοσύνη*), 249, 250, 251, 255· δικονομία, 163, 176, 227 (*ubi jus ibi remedium*), 244 επ.· διοικητικό, 226, 234, 236, 273· εξαναγκασμός, 23, 39, 46 (ηθικό *maximum*· και 79), 47, 48, 51, 52, 55, 57, 67, 71, 72, 78, 90, 91, 121, 130, 135, 147, 151, 177, 203, 225, 226 (Foucault), 231, 254, 269, 273, 277, 285, 303· επιστήμη του, 143 επ., 146, 155, 157 επ., 160, 161, 162, 163, 176 επ., 180, 182, 203, 212-265 (ιδίως γερμανική), 269, 286· ερμηνεία (και εφαρμογή του), 146, 157 επ., 161, 163, 171, 172, 173, 174, 176, 179 επ., 215, 220, 225, 229, 235, 253 (Kelsen· και 264), 263, 265, 286· θετικό, 48, 247, 250· ιδιωτικό, 31, 58, 60 (οικογενειακό· και 61), 61, 62 επ., 64, 67, 68 επ., 69 (εμπράγματο· και 72, 94, 147, 151, 217, 242, 252), 121 (κατάσταση ανάγκης), 122 επ., 152, 176, 178, 215, 216 (ως εφηρμοσμένο συνταγματικό), 217, 218, 219 επ., 230, 257, 268, 269, 280, 295· κλάδοι του, 61, 66, 68 επ., 172, 176, 216 επ., 224· *κοινοδίκαιο*, 147, 176, 219, 220, 247 (ευρωπαϊκό)· κράτος δικαίου, 31, 63, 72, 213 επ., 226 (αστυνομικό κράτος), 228, 243, 259, 273, 281· *οικονομική ανάλυση*, 67, 172· ποινικό, 63, 162, 173, 175 επ., 217, 224, 236, 237 (*mala in se* και *ma-*

la prohibita), 238· (σύγχρονο) ρωμαϊκό, 53, 79, 118, 124, 134, 145, 218, 257 (Schmitt), 264 (Γιανναράς), 301· σπονδυλωτό, 66, 69, 81, 147, 216, 218, 236, 280· συνταγματικό (και επιστήμη του), 12, 24, 30, 46, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 63, 95, 97, 145, 147, 148, 162, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 179 επ., 181, 182, 212, 213, 215, 216 (ολικό σύνταγμα· και 219, 228, 257), 217, 218, 219, 220, 221, 224 επ. (πρωτογένεια του νοήματος του συντάγματος), 225, 226 επ., 228 («Einstein του»), 229, 230, 232, 234 επ., 236, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 257, 259, 263, 268, 269, 271 επ., 273, 274, 280 επ., 283, 284, 286, 287, 293, 295, 301, 305· φυσικό, 41, 169, 247, 252 – βλ. και *δικαίωμα, φιλοσοφία του δικαίου*· πρβλ. *Dworkin, Nozick* δικαιοσύνη (αξία και αρχές), 12, 21 επ., 23, 27, 29, 30 επ., 32, 33 επ., 36, 43, 44, 55, 62 (διαπροσωπικές σχέσεις), 63, 66, 70, 71, 73, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 90, 92, 93, 96, 98 (αγάπη), 99, 100, 105, 107, 113, 116, 126, 130, 146, 148 (αντιλήψεις της έννοιας), 155, 283, 290· αγανάκτηση, 119, 127, 165· *αίσθημα*, 29, 33, 97· ως ακριβοδικία, 24, 92, 114· ανταποδοτική, 66· απονομή, 148, 150, 158, 168 επ., 187, 224, 227, 239, 244 επ., 268 (πανδημία), 287 (ζυγός· και 146, 148, 293), 294· αρχή της διαφοράς, 28, 29 επ., 44 επ., 46, 62, 63, 65, 75, 106, 112, 113, 114, 115, 117, 120, 127· αυθαιρεσία της τύχης, 121, 270, 274, 283· διανεμητική (πρβλ. *μη διανεμητική*), 22, 30 επ., 31, 44, 59, 60, 63 επ., 65, 66, 67 επ., 68, 72, 74 (καντιανή), 88, 89, 95, 97, 107, 116, 120, 249, 268 (παν-

δημία· και 274), 283 επ., 291· εγωισμός, 165· *ήθος* (σοσιαλιστικό), 114, 117· *θεωρία*, 12, 47, 84, 88, 91, 92, 98, 100, 108, 177· «του καδή», 144· καθήκοντα, 86, 87, 88, 91· μαρξικές και μαρξιστικές αντιλήψεις της, 102-124 (Cohen· βλ. και *μαρξισμός*)· μεταβατική, 100, 101· μη διανεμητική (ή διορθωτική· πρβλ. *διανεμητική*), 12, 43, 44, 45, 46, 58, 60, 62, 63 επ., 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 80, 81, 91, 95, 97, 113 (*αρχή της διαφοράς*), 148, 178, 220, 231, 242, 268 (πανδημία), 289, 296· παγκόσμια (πρβλ. *δίκαιο: διεθνές*), 45 (*The Law of Peoples* [Rawls]), 120· «περιστάσεις της», 45 (και 76), 211 («της αυτοουργίας»), 291· πρωταρχικά αγαθά, 31 επ., 43, 45, 68, 74, 89, 101, 113, 120, 191, 239, 242, 268· ο Sen για την ιδέα της, 83-101· στοιχειολογία, 12, 88· *σχέδια ζωής*, 43 επ. (και 78), 120, 191 (και «σχέδια δράσης» [Κονδύλης])· φθόνος, 109, 112, 120 (δοκιμασία του), 123· ωφελμιστική (;), 29 – βλ. και *αυτοσεβασμός, Θεωρία της δικαιοσύνης, ισότητα*· πρβλ. *Cohen, Nozick, Rawls, Sen* δικαίωμα (-τα), 28, 30, 44, 46 (κοινωνικά· και 91), 48, 49, 50, 53, 54, 57, 58, 60, 61 (οικογενειακά· και 80), 67 (απαραβίαστο του προσώπου), 69 (κυριότητα), 70, 71, 72, 73, 89, 90, 91, 95, 97, 108 («δικαίωμα»), 110, 111 επ., 127, 128, 131, 135, 136 (μη καντιανά των ζώων), 145, 146, 152, 175 (αρχές), 177, 180, 181 (ολισθηρό του ανωτάτου άρχοντος· και 183), 212, 213, 215, 217, 218, 218 (*τριτενέργεια*· και 219, 257), 221, 222, 224, 225, 229, 231, 233, 234, 235, 236, 238, 239 (Habermas), 242, 243, 244, 245, 246,

- 254, 257, 261, 262, 271, 272, 272, 273 επ., 283 (ως πολιτική ανυπακοή), 284, 285, 286, 287, 288, 300, 301, 302, 303, 304· Hohfeld (τυπολογία του), 58, 69, 80, 235, 288· κατάχρηση, 70, 216 (Άρειος Πάγος· και 257), 221 (*malitiis non est indulgendum*), 244, 245, 284· *εξ υποκειμένου* δίκαιο, 218 – βλ. και *αναλογικότητα*, *δίκαιο*, *ελευθερία*, *ισότητα*, *φιλοσοφία του δικαίου*
- δικαστής, 39, 55, 56, 144, 147, 148 (δικαστική ευχέρεια· και 175), 151, 154, 155, 162, 163, 169 (καθήκον θεμελιώσεως), 172, 224 (διοίκηση· και 226, 234, 268), 231, 245, 246 (ανωνυμία· και 262), 254, 255 (και 264), 276, 278, 294 επ., 302· *δίκαιον έμψυχον* (Αριστοτέλης), 163, 226· και (εθνικά και μη) δικαστήρια (νομολογία), 50 (Ανώτατο των ΗΠΑ· και 56, 234, 262, 271), 53 (Συνταγματικό της Πολωνίας), 56 (αμεροληψία), 58, 145, 147, 182, 187, 215 (γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό· και 246, 262, 272), 216 (Άρειος Πάγος· και 238, 257, 261), 218, 219 (Ανώτατο του Καναδά· και 235), 223 (Reichsgericht· και 258, 261), 226 (διοικητικά· και 243, 259), 227 (Συμβούλιο της Επικρατείας· και 250, 259, 265), 228, 234, 235, 238 (Ευρωπαϊκής Ένωσης· και 246, 251, 263), 239, 240 (*Skokie*), 243, 244, 245 (Ευρωπαϊκό Δικαιωμάτων του Ανθρώπου), 246, 250 (Διεθνές Ποινικό), 251, 256, 257, 259, 261, 262, 263, 268, 270, 271, 272, 306 (Διοικητικό Εφετείο της Βάδης-Βυρτεμβέργης)· διορισμός ανωτάτου, 56 (και 302)· «σοσιαλιστής», 224· φύλακας της εθνικής συνταγματικής ταυτότητας, 251, 263
- δικηγόρος, λειτούργημά του, 152, 163, 174, 182, 300
- δουλεία, 26, 57, 74, 81, 99 επ., 101, 206, 244, 254
- εγωισμός, 44, 121, 129, 165, 181
- Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής, 285
- εικονογράφιση, χομπσιανή, 149, 156
- ελευθερία, γενική (και ελευθερίες), 56, 71, 106, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 247, 273, 274, 279, 281, 288 – βλ. και *ισότητα*
- έμβρυο (*status* του), 49, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 65, 145, 207, 220 επ.
- ενορασιοκρατία, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 42, 52, 64, 92, 145, 165, 172, 187, 227, 230, 233, 292
- επικράτεια, ιδέα της, 71, 72, 74, 251 επ., 275, 289
- Εργοτάξιο ιδεών, 122, 159
- ευθανασία, 52, 80, 132, 269, 283· δικαίωμα στην, 50 (*Philosophers' Brief*), 283 – βλ. και *αυτοκτονία*
- Ευθύφρων, δίλημμα του, 40, 78
- Ευρωπαϊκή Ένωση, 45 (ο Rawls για την· και 79, 249), 238, 246, 249 (ως *σχήμα συνεργασίας*), 250, 251, 263
- εχθρότητα (και φιλότιτα), υπαρξιακή, 34, 189, 190, 191 επ., 194, 202
- ζώα, 87, 125-137, 153
- ηθικοκρατία, 61, 80, 109, 116 επ.
- ηθικότητα (και νομιμότητα), 38, 41, 168, 201, 207
- Θεμελιώδης Νόμος (*Grundgesetz*), 215, 234· *επιφύλαξη νόμου*, 234 επ.
- Θεωρία της δικαιοσύνης (Rawls), 11, 17, 20, 21 επ., 24, 28, 32 επ., 42, 44, 62, 64, 66, 70, 75, 76, 83, 85, 87, 92, 93, 101, 102, 113, 114, 148, 161 – βλ. και *δικαιοσύνη*· πρβλ. Rawls

θεραπευτικό πρόνομο, 59 – βλ. και *ια-
τρός*
θεώρημα του Arrow, 89 επ.

ιατρός, λειτούργημα του, 39, 52, 53, 58
επ., 65, 135, 154, 167, 212, 221, 223,
235, 238, 261, 277, 279, 280, 283, 290
επ., 295, 296, 300, 302

ιδιοκρατία, 172, 178

ισορροπία του Nash, 31

ισότητα (και ελευθερία), 22, 28, 30, 31,
36, 43, 44 (και 78, 88), 46, 48, 52, 54,
57, 62, 63, 64, 67, 69, 70, 71, 72, 74 επ.,
84, 90, 97, 105 επ., 108 επ., 110, 111,
112, 113, 115 (απόλυτη· και 31), 116,
117, 120, 121, 124, 127, 135, 152, 163,
217, 220, 227 (πρόνομο), 232, 251
(κρατών μελών), 268, 274, 301, 305,
306 – βλ. και *δικαιοσύνη, ελευθερία*

Joker, 62

καθήκον (-τα), ιδίως δικαιοσύνης, 35,
40, 56, 59, 64 (φυσικά· και 66, 67, 76,
87, 274, 275, 285, 287), 71, 74 (κοσμο-
πολιτικά· και 251), 85, 86, 87, 88, 89,
91, 119 (φιλανθρωπίας), 120, 121, 125,
126 επ. (έμμεσα προς τα ζώα· και 133
επ., 135), 128, 130, 133 επ., 145, 148,
169, 174, 182, 197, 215, 218, 223, 233,
237, 238, 241, 242, 269, 272, 274,
277, 282, 286, 287, 289 επ., 291, 292,
293 (Kant· και 296), 302 – βλ. και
βλάβη

κανονιστικότητα, 12, 36, 37 επ., 39 επ.,
77 επ., 97, 98, 125, 147, 151, 162 (του
δικαίου), 165 επ., 168, 169, 175, 187,
196, 197, 198, 199, 205, 207, 208, 226
(του συντάγματος· και 239), 254,
275 (και *κατάσταση εξαίρεσης*)· επι-
τακτικότητα, 38· και (ηθική) επιχει-
ρηματολογία, 35, 36, 37, 50, 51, 54,

55, 57, 105, 131, 140, 145, 146, 147 επ.,
155, 162, 164, 165 επ., 166, 167, 168,
169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 180,
198, 200, 201, 202, 232, 239, 245, 248,
262, 279, 286, 288, 294, 299· *θεμε-
λίωση και απόδειξη*, 22, 76, 155, 159,
205· *λόγοι προς το πράττειν*, 12, 37
επ., 97, 98, 147, 162 (δικαϊκοί), 164,
168, 169 (*προς το κρίνειν*), 173, 175,
197, 199, 208, 242, 254, 295· και πα-
ρακίνηση του αυτουργού, 36 επ.,
38, 39 επ., 40, 165, 168, 187, 198, 199,
207, 208· *πεποιθήσεις και επιθυμίες*
(ασυμμετρία), 203 – βλ. και *ανα-
στοχαστική ισορροπία, δημοκρατική
γνώση*

κατασκευοκρατία, 32, 33 επ., 35, 36,
37 επ., 39, 40, 41, 42, 46, 51, 64
(ήπια· και 237, 292), 66, 69, 72, 73,
77, 79, 119, 134 (εκφρασιακή), 200·
«*Kantian Constructivism in Moral
Theory*» (Rawls), 32, 77· *καντιανή
δικαϊκή*, 66, 72 επ., 147· και υπο-
χρεωτικότητα, 40, 41, 42, 64, 134,
147, 151, 169 (καθήκον υπακοής),
200 επ., 237
κοινωνικό συμβόλαιο, 11, 23, 28, 62, 66,
73, 76, 92, 93, 97, 98, 130, 131, 137

λεπίδα του Σωκράτους, 25

λόγος, δικανικός, (58, 80), 140, 141,
142, 144, 145, 146, 151, 158· *γεγονός
του*, 200· *δικαστήριο του*, 151

μάννα εξ ουρανού, 44, 94

μαρξισμός, αναλυτικός, 102, 105, 107,
108, 122

μεσοπόλεμος, ιδίως γερμανικός, 12,
186, 191, 208, 213, 215, 216, 219, 221,
222, 223, 224, 225, 226, 228, 229, 231,
236, 242, 243, 244, 246, 252, 253, 257,
269, 284

- μίσος για τη φιλελεύθερη δημοκρατία* (To), 13, 159 (και 155), 299
- μεταθητική, 12, 24, 25, 27, 40, 41, 104, 109, 110 επ., 134, 161, 165, 168, 169, 185, 187, 192, 194, 197, 206, 207, 209, 226, 258
- Νεωτερικότητα, 27, 45, 66, 80, 86, 117, 118, 119, 124, 130, 138, 140, 142, 145, 152, 251, 282, 301, 304
- νομιμοποίηση, 23, 46, 49, 57, 80, 99, 106, 131, 151, 155, 169, 177, 221, 274, 279
- ορθολογικότητα (πρβλ. *κανονιστικό-τητα*), 28, 38, 86 επ., 164, 172, 175, 201, 209, 230, 231· ηθικός ορθολογισμός, 35, 38, 165, 187, 199· λογικότητα, 140 (Μπασάκος· και 143, 144)· παράδοξα των πεποιθήσεων, 109 (και 123), 110 επ. (Cohen)
- πανδημία (μια), 12, 147, 154, 212, 219, 234, 241, 242, 244, 267-297, 304
- πανεπιστήμιο, 18, 210, 241, 269, 270 επ.· άσυλο, 162, 252, 264
- Πηδάλιον*, 297
- πόλεμος, 51, 186, 191, 204, 211, 255, 256· Εμφύλιος, 215, 254 (ΗΠΑ)
- πολέμιος (Schmitt), 213, 214, 276
- probatio diabolica*, 147
- πρόβλημα των Frege-Geach*, 166, 181 επ.
- πρόσφυγες, 72, 74, 251, 255 (πολιτικοί), 276
- προτεραιότητες (κανονιστικές), 20 (του πρακτικού προβλήματος· και 37), 26 (του ορθού· και 43, 88, 175), 32 (του προσώπου· και 175), 33 (λεξικογραφική των αρχών της δικαιοσύνης· και 130, 283, 284), 79 (της αναστοχαστικής ισορροπίας), 90 (των ελευθεριών· και 88), 98 (της υποχρεωτικότητας· και 228), 110 («καταστάσεις χρείας»), 112 (των λιγότερο ευνοημένων· και 249, 270, 291), 135 (των αντικειμενικών λόγων· και 154, 240, 242, 254), 143 (του καλύτερου επιχειρήματος), 145 (της αξιολόγησης), 175 (της αναφοράς), 219 (του ιδιωτικού δικαίου· και 280), 232, 239, 273 (των δικαιωμάτων), 290, 303· πρόβλημα της, 92, 101
- πρωτοφασισμός* (Eco), 270, 295
- ρητορική, 138, 140, 142, 144, 149 (*Ρητορική*), 150, 151, 152, 155, 158
- συναίνεση, 22, 23 (επάλληλη· και 25, 34, 249), 29, 67, 68, 76, 96 (ως κριτήριο αληθείας), 100, 143, 155, 205, 214, 249, 287, 290
- συνπειοκρατία, 88, 120 (και 122), 128, 162, 175, 176, 178, 179, 204, 227, 231, 233, 239, 244, 288, 290, 292· ωφελισμός, 22, 29, 30, 31, 32, 33, 76, 77, 85, 88, 92, 94, 98, 127, 128, 129 επ., 131, 177, 205, 239, 261, 275, 284
- συντηρητισμός, 145, 149, 212, 214, 215, 224
- Τουρκοκρατία*, 118 επ. (και 123)
- trolley problem*, 286 επ., 288 επ., 290 επ., 292, 293, 296
- Turning Point USA*, 270
- φιλελευθερισμός, πολιτικός, 19, 25, 34, 150, 213, 301· «νεοφιλελευθερισμός», 95, 106, 123, 212, 280· *Political Liberalism* (Rawls), 33, 77, 79, 259, 263
- φιλοσοφία, ιδίως (μετα)ρωσιανή, 17 επ., 18 επ., 19 επ., 21 επ., 23 επ., 25 επ., 27 επ.· αναλυτική και ηπειρω-

τική, 103 επ., 105, 107, 122, 143, 154, 161· αρχαιολογία, 141, 157· και δημόσια σφαίρα, 17 επ., 19· *Είναι και* 1967, 258 επ.· εκφρασιοκρατία, 164, 181, 205· εντολοκρατία, 167· επιστήμες, 18, 24, 25, 26, 27, 87, 140, 151, 153, 165, 176, 177, 189, 190, 191, 192, 197, 205, 209, 229, 232, 253, 260, 261, 271, 276, 277, 279, 282, 286, 294· ηθική, 35, 43, 125, 134, 136, 275· ηθική της ελπίδας, 25, 111, 204, 243, 284, 292· θεολογία, 24, 26, 35, 42, 49, 68, 116, 119, 129, 191, 229, 260, 281, 284 (και 296)· και ιστορία τής, 18, 19 επ., 141 (και 157)· *in mediis rebus*, 20, 141· μεταφυσική (και οντολογία), 24, 26, 27, 28, 33, 34, 35, 41, 46, 50, 53, 54, 58, 77, 104, 149, 165, 170, 194, 200, 222, 248, 256, 260, 284, 288· μηδενισμός, 168, 185, 192, 197· ουσιοκρατία, 35· και πανεπιστήμιο, 18· πολιτική, 11, 17, 18, 19, 22 επ. (συμβολή της· και 76), 24, 27 επ. (αυτοτέλεια· και 76), 35, 37, 46, 47, 48, 91, 102, 104, 107, 141, 148, 149, 160, 161, 213· σχετικισμός και σκεπτικισμός, 20, 54, 55, 154, 186, 187, 193, 194, 204, 206, 209· φυσιοκρατία, 36, 164, 165, 205
φιλοσοφία του δικαίου, 22, 26, 43, 46,

83, 144, 160, 176 (της *επιστήμης* του), 215, 229, 272, 295· *Begriffsjurisprudenz*, 177· *Δίκαιο και δικανική κρίση* (Σούρλας), 160-183· εγγεληνική, 23, 62· ελεύθερη εύρεση του δικαίου, 172, 225, 258· (νομικός) θετικισμός, 39, 40 (Hart), 41, 48, 80, 91, 147, 160, 169, 170, 175, 179, 182, 213, 215 (Kelsen), 225, 226, 273, 286· ινδική, 99· *Interessenjurisprudenz*, 176 (πρβλ. Jhering)· καντιανή, 34 επ., 35, 52, 62, 67· μεθοδολογία του δικαίου, 51 (Dworkin), 80, 123, 155, 157, 160, 161 επ., 163 επ. (δικανικός συλλογισμός), 170, 171, 172 επ., 174, 176 επ., 178, 179, 180, 215, 220, 224, 225, 232, 233, 240, 242, 244, 255 (νομικός χαρακτηρισμός), 260, 272, 276· μεταρωσιανή, 66· *nemo bonus iurista nisi bartolista*, 247· νοζικιανή, 62· φαινομενολογία, 175, 229· *Wertungsjurisprudenz*, 177 – βλ. και *δίκαιο, δικαίωμα*

Φωνή Κυρίου, 55

χάρη (απονομή), 179 επ., 181, 182 επ.

ψυχολογία, ηθική, 21, 43, 97, 132, 168

Η κυκλοφορία του ανά χειράς βιβλίου συμπίπτει με την εκατονταετηρίδα της γέννησης του John Rawls (1921) και, συγχρόνως, με την πεντηκονταετηρίδα της έκδοσης της μνημειώδους πραγματείας του, *A Theory of Justice* (1971) (επίσης, με την εικοσαετηρίδα της κυκλοφορίας της ελληνικής μετάφρασής της [2001]). Η έκδοση της *Θεωρίας* αποτέλεσε, οπωσδήποτε για την ιστορία της πολιτικής φιλοσοφίας, το εκδοτικό γεγονός τουλάχιστον του 20ού αιώνα. Η πραγματεία φιλοσοφικά είναι ακόμη αγέραστη (κάθε άλλο παρά σύνηθες)· επειδή μάλιστα σε καμία σελίδα της δεν αρθρώνεται κάποια περιττή ή δήθεν (δογματική) τελευταία λέξη, έκτοτε βρίσκεται σχεδόν εξ ολοκλήρου πάντοτε στο επίκεντρο της κρίσιμης φιλοσοφικής έρευνας. Όπως έχει επισημανθεί από εξέχοντα μαθητή του Rawls, λόγω του διαδοχικού χαρακτήρα της δυτικής πολιτικής φιλοσοφίας που δημιουργεί την ανάγκη για εμβληματικές προσωπικότητες (πρωτίστως έρχονται, κατά χρονολογική σειρά, οι κορυφαίοι της παράδοσης του κοινωνικού συμβολαίου κατά τον 17ο και τον 18ο αιώνα), ο πατέρας της πραγματείας αβίαστα μάλλον θα επιβιώσει των επόμενων αιώνων. Σε ποιους άλλους σύγχρονους φιλοσόφους θα διακινδύνευε να στοιχηματίσει κανείς;

Ο τίτλος του βιβλίου δηλώνει μεν απλώς την οπτική γωνία του συγγραφέα του· θα μπορούσε όμως εκ των υστέρων βάσιμα να εκληφθεί και ως μια διακριτή κριτική συμβολή του ιδίου στον εν λόγω (οφειλόμενο) φιλοσοφικό και εκδοτικό εορτασμό.

